

МОВНІ КОНТАКТИ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Беркешук Х.М.
Національний педагогічний університет
імені М.П.Драгоманова

КУЛЬТУРНІ АСОЦІАЦІЇ ЯК ДЖЕРЕЛО ЕМОТИВНОСТІ

У мовознавчій науці питання національно-культурної специфіки вираження емоцій розглядалися неодноразово [3; 10; 11; 15], утім, дана проблема залишається одним із пріоритетних напрямів сучасних лінгвістичних досліджень. Ряд дослідників [3; 6; 11] звернули увагу на зв'язок емотивності лексичних одиниць із культурними асоціаціями, що виникають у носіїв мови у зв'язку з вимовою та сприйняттям багатьох слів.

Специфічні особливості австралійського варіанта англійської мови досліджуються на всіх мовних рівнях [1; 2; 4; 7; 8; 9; 14; 15; 16], проте національно-культурна специфіка емотивності австралізмів ще не була об'єктом комплексного вивчення.

Метою статті є виявлення характерних для австралійської культури асоціативних зв'язків, які є основою створення емотивності лексичних одиниць. Вивчення національно-культурної специфіки емотивності відкриває перспективи дослідження емотивного потенціалу мови з позиції когнітивної семантики.

Вивчаючи культурні асоціації, ми зіштовхуємося з проблемою психічних процесів, які виникають у людини при використанні мови. Асоціації абсолютно неіdentичні у представників різних соціальних груп, людей різного віку, жителів різних територій. Кожному народові притаманні неповторні асоціації образного мислення – цінні культурологічні значення, що виникають поза межами мови й характерні тільки для даної лінгвокультурної спільноти. Наприклад, у представників британського та австралійського варіантів англійської мови виникають відмінні асоціації у зв'язку з лексичною одиницею “*commonwealth*”. У австралійців дана лексема асоціюється з австралійським союзом.

Саме культурні асоціації виступають як стимули емоційних відношень і реакцій. Лексику вираження емоцій, за В. І. Шаховським [12, 7], поділяють на:

- власне емотивну (емотивно марковану);
- а) афективну (лексика з емотивним значенням);
- б) конотативну (лексика з емотивною конотацією);
- емотивно потенційну.

У процесі закріплення культурних ознак у значенні слова виникає конотація.

Проблема асоціацій тісно пов'язана з духовними цінностями, звичаями та традиціями певного народу. Тому роль культурних асоціацій в утворенні емотивності доцільно розглядати у зв'язку з культурними концептами.

Культурний концепт – це основний осередок культури в ментальному світі людини [10, 40]. Згідно з концепцією взаємозв'язку мовної та концептуальної картини світу, що

розробляється когнітивною лінгвістикою та лінгвокультурологією, концепти вербалізуються в мові. Культурний концепт маніфестується через семи в структурі лексичного значення слова. Концепт включає поняття, але не вичерпується тільки ним, а охоплює все значення слова: денотативне і конотативне, яке відображає уявлення носіїв даної культури про явища, що стоїть за словом у всій різноманітності його асоціативних зв'язків [5, 71].

Концепти поділяються на універсальні та національно-специфічні. Проте, в рамках культури певного народу, універсальні концепти можуть отримувати особливу значущість. Наприклад, концепт Дружби (*Mateship*) в австралійській культурі являє собою тип відносин, який надзвичайно високо цінується в суспільстві. За Генрі Лоусоном, *Mateship* представляє не тільки те найкраще в дружбі між двома чоловіками, а також соціалістичний ідеал [цит. за: 16, 39].

Проте існують концепти, специфічні тільки для даної культури. Таким прикладом є культурний концепт австралійського Буша (*the Bush*). У тлумачному словнику британського варіанта англійської мови слово “bush” має наступні дефініції:

- рослина з великою кількістю тонких гілок, які ростуть із землі;
- ліс, лісова місцевість.

Саме в Австралії дане слово набуло різноманітних значень і стало одним із ключових понять до розуміння австралійської культури, особливостей австралійського характеру. Буш відіграв основну роль у виникненні та становленні австралійської нації та австралійського варіанта англійської мови. Розуміння самої Австралії повинно здійснюватися через даний концепт.

Розглянемо смислову структуру досліджуваного культурного концепту “bush”. Концепт Буш тлумачиться на основі опозицій “сільська місцевість, внутрішня частина країни – місто, зовнішні заселені райони, узбережжя” (в Австралії великі міста розташовані на узбережжі). Такий складний за змістом концепт має великий об'єм, тобто охоплює асоціації з багатьма предметами та явищами навколишньої дійсності. В ньому виділяється декілька смислових центрів, а також значна кількість похідних значень:

1. “малозаселені внутрішні райони австралійського материка”. В даному значенні Буш асоціюється з надзвичайною віддаленістю, малоприсадибністю для життя, малозаселеним районам. Концепт вербалізується в ряді синонімів з негативною конотацією: *Back-o' Beyond, Back-o' Outback, Beyond Outback, Behind Outback, Back of Sunset, Beyond the Beyond, Beyond Set-o'-Sun, Never Never, Rightback, Sunset Country, Wayback, right Behind, Death-o'-Day* [13, 38], *the Inland, the Outback, the Backblocks, Back o' Bourk, Back Country, West o' Sunset, the Overland*

Outback, Never Never – одні з найрозповсюдженіших назв внутрішніх районів країни, що виникли ще в часи перших поселень. *Never Never* букв. “ніколи-ніколи”. Існує думка, що перші поселенці, які з'явилися в Буші, викрикнули, що вони ніколи-ніколи би не повернулися.

Beyond the farthest Cor'ment tank, and past the farthest bore –

The Never-Never, No Man's Land, No More, and Nevermore –

Beyond the Land o' Break-o'-Day and Sunset and the Down [17].

Такі загальноанглійські “орієнтири” простору як *up* і *down* в англійській культурі набувають протилежних значень по відношенню до значень, які існують в британській культурі. *Down* асоціюється з Бушем, тобто з рухом до центральних районів країни, *Up* – з рухом до окраїн.

Концепт Бушу реалізується в багатьох емотивних фразеологізмах із компонентом “Bush”:

get bushed – заблукати, розгубитися;

to go bush, to make off into the bush – здичавіти, втекти.

2. “Край складних природних умов, малопридатних для життя”. Незважаючи на те, що найбільш заселені частини країни знаходяться на південному узбережжі материка з достатньо м'якими кліматичними умовами, уявлення про специфіку природи Австралії пов'язане саме з Бушем. З Бушем виникають асоціації спеки, посухи, пожеж, комах і змії. У зв'язку з даними асоціаціями негативна емоційно-оцінна семантика формується в синонімах, які позначають центральну частину країни: *the Center, the Red Center* (асоціації з червоним піском пустелі), *the Dead Center, the Dead Heart* (під час спустошливих пожеж та повеней природа виглядає мертвою), *beyond/ the other side of the Black Stump* (там, де немає життя; в пеклі).

3. “Сільська місцевість, сільський житель, житель Буша – місто, городянин”. Залежності від сприйняття (жителя Буша чи городянина) залежать позитивні чи негативні конотації. З позиції жителів Буша втіленням австралійського національного характеру є мешканець сільської місцевості, справжній австралійський спосіб життя – життя в Буші. Особливий спосіб життя у людей, що живуть у центральній частині країни (важка праця, підкорення навколишньої дикої природи, взаємодопомога, міцна дружба), сприймається як хороший і правильний. Відповідно – життя в місті розуміється як погане й неправильне.

bush hospitality – щира гостинність;

bushmanship – успішне виживання один на один із природою;

bush appetite – здоровий апетит;

bush poet – поет, народжений у буші;

bush craft – вміння подорожувати і жити в буші без чужої допомоги, в важких умовах.

З протилежної точки зору городян, життя в Буші сприймається як провінційне, грубе і примітивне.

bush carpenter – невмілий місцевий робітник;

bush philosopher – обмежена людина;

bush telegraph – невідтверджені слухи, плітки;

Sydney or the bush – пан або пропав, все або нічого.

Символічним втіленням жителя Буша є міфічний фермер та його син – *Dad and Dave* – неотесані представники сільської Австралії, які живуть в міфічному селищі *Woop-Woop*.

Емотивність наступних виразів та слів є амбівалентною, тобто вони можуть конотувати позитивне чи негативне значення в залежно від сприйняття.

Bush town може розглядатися як “тихе, чисте, провінційне містечко” або ж як “глухий закуток, глухомань”.

Bush food сприймається як “проста, здорова їжа” або ж, як “тяжка, груба їжа”.

Австралійський Буш підкоряли представники тих соціальних груп, які були протиставлені орієнтованому на англійський спосіб життя населенню міст. Саме тому насмішка над соціальними, мовними та іншими умовностями та авторитетами, а також людиною-носієм британських рис характеру, простежується в лексичних одиницях, які означають “англієць, джентльмен, людина високого статусу”.

Silver-tale – представник верхівки суспільства;

Pom, Pommy – англієць, англійський емігрант.

Відповідно *Aussie* (істинний австралієць) є емотивною опозицією.

Корінними жителями Буша є аборигени. Культура переселенців з Європи стала домінуючою. Тому, з точки зору європейського менталітету, аборигени – дикуни. Зверхнє ставлення білого населення до аборигенів закріплене в семантиці слів-прізвиськ аборигенів: *abo*, *blackfellow*, *black gentleman*, *black lord*, *noble savages*. Власне ім'я *Jacky* пов'язане з образом міфічного аборигену, героя численних жартів і анекдотів, найчастіше з расистським відтінком. Фразеологізми *sit up like Jacky* (сидіти неприродно прямо), *run as a blackfellow* (бігти надзвичайно швидко), відбивають спосіб життя аборигенів як нецивілізований, примітивний.

“Буш виступає культурним символом Австралії”.

Bush capital – іронічна назва Канберри, столиця Австралії.

У ході даного дослідження було розглянуто комплекс національно-культурних асоціацій, пов'язаних з концептом австралійського Буша, виявлено емотивний потенціал, який закладений в австралійській культурній картині світу.

Подальшою перспективою нашого дослідження є виділення в австралійській культурній картині світу особливо значущих концептів та детальний аналіз їх семантичної структури з метою виявлення емотивного потенціалу лексичних одиниць.

Використана література:

1. Акоюн Ю.А. Лексико-семантические особенности австралийского английского языка (на материале австралийской поэзии): Дисс. ... канд. филол. наук: 10.02.04 / М., 2003. – 159 с.
2. Беляева Т.М., Потапова И.А. Английский язык за пределами Англии. – Л.: госучпедиздат, 1960. – 150 с.
3. Заботкина В.И. соотношение национального и интернационального в структуре словозначения // Национальное и интернациональное в языке. Тезисы докладов лингвистической республиканской научной конференции. – Рига, 1989. – С. 56-71.
4. Козлова Т.О. динаміка розвитку лексичної системи англійської мови в Австралії: етнолінгвістичний аспект (на матеріалі лексики з автохтонним компонентом значення): Автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04 / Харків, 2001. – 19 с.
5. Маслова В.А. Введение в когнитивную лингвистику. – Мн.: ТетраСистемс, 2004. – 255 с.
6. Маслова В.А. Лингвокультурология. – М.: Академия, 2001. – 208 с.
7. Орлова Г.А. Современный английский язык в Австралии. – М.: Высшая школа, 1978. – 172с.
8. Почепцова Л.Д. Флористические названия в английском языке Австралии: Автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04 / К., 1970. – 24 с.
9. Скибіна В.І. Розповсюдження національної мови та проблеми лексикографії: Автореф. дис. ... докт. филол. наук: 10.02.04 / К., 1998. – 34 с.
10. Степанов Ю.С. Константы. Словарь русской культуры. Опыт исследования. – М.: Языки русской культуры, 1997. – 824 с.
11. Телия В.Н. Русская фразеология. Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты. – М.: Языки русской культуры, 1998. – 288 с.
12. Шаховский В.И. Категоризация эмоций в лексико-семантической системе языка (на материале английского языка): Автореф. дисс. ... докт. филол. наук: 10.02.04 / М., 1988. – 38 с.
13. Baker S.J. The Australian language. – Sydney: The Currawong Press, 1966. – 517 p.
14. O'Grady J. Ausie English: an explanation of Australian idioms. – Sydney, 1965. – 104 p.
15. Wiezhbicka A. Semantics, culture and cognition. – Oxford University Press, 1992. – 479p.
16. Wilkes G.A. Exploring Australian English. – Sydney: ABC, 2001. – 96 p.
17. <http://www.bushverse.com>